



**BIURO  
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 02-12-2021 r.

**Krajowy Mechanizm Prewencji**

**KMP.573.18.2019.KK**

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka  
Wychowawczego Nr 4 w Augustowie dotyczącej realizacji zaleceń KMPT  
z wizytacji placówki w 2019 r.**

**1. Wstęp**

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej jako: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 20-21 września 2021 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 4 w Augustowie, przy ul. Kilińskiego 3 (dalej: MOW, Ośrodek, placówka) udali się przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej jako: KMPT lub Krajowy Mechanizm): Klaudia Kamińska oraz Rafał Kulas (prawnicy).

Celem wizytacji było sprawdzenie stopnia realizacji zaleceń wynikających z raportu KMPT z wizytacji w 2019 r. Ponadto, celem było także, zgodnie z art. 19 OPCAT, sprawdzanie sposobu traktowania nieletnich przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo

karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób nieletnich i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania placówki przekazanych przez Wiesława Wielgata – dyrektora MOW oraz Artura Kotowskiego – pracownika administracyjno-biurowego,
- oglądzie wybranych pomieszczeń placówki, w tym sprawdzeniu stanu ich wyposażenia,
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z wybranymi nieletnimi i osobami pracującymi w MOW.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną. Wizytacja została przerwana w dniu 22 września z powodu uzyskania informacji od pracownika placówki o pozytywnym wyniku testu na koronawirusa SARS-CoV-2 u jednej z wychowanek i objawach u 3 kolejnych nieletnich. Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację związaną z funkcjonowaniem Ośrodka.

W trakcie wszystkich czynności przedstawiciele KMPT zabezpieczeni byli w środki ochrony osobistej, a także korzystali z płynu do dezynfekcji.

## **2. Zakaz represji**

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. personel, osoby umieszczone w MOW, inne osoby) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

*Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

## **3. Ogólna charakterystyka placówki**

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy Nr 4 w Augustowie jest niepubliczną placówką resocjalizacyjno-wychowawczą i resocjalizacyjno-rewalidacyjną, przeznaczoną dla dziewcząt niedostosowanych społecznie w normie intelektualnej i z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Organem prowadzącym placówkę jest osoba fizyczna – Wiesław Wielgat. Nadzór nad działalnością MOW sprawują Podlaski Kurator Oświaty oraz Sąd Rejonowy w Augustowie, III Wydział Rodzinny i Nieletnich.

Pojemność placówki wynosi 30 miejsc. W pierwszym dniu wizytacji w placówce przebywało 12 dziewcząt, w drugim 14.

#### **4. Stan realizacji zaleceń KMPT**

##### **4.1 Traktowanie**

KMPT podczas ostatniej wizytacji zalecił dyrekcji placówki odstępianie od przeszukiwania wychowanek, ich rzeczy i sypialni (zalecenie nr 1). Z uzyskanych informacji wynika, że w MOW odstępiono od tej praktyki. Krajowy Mechanizm **uznaje zatem zalecenie za zrealizowane.**

##### **4.2 Prawo do opieki medycznej**

KMPT w zakresie opieki medycznej zalecił poddawanie wszystkich nowo przyjętych wychowanek badaniom lekarskim, w możliwie najkrótszym okresie, od czasu przyjęcia do placówki. Badaniu przez lekarza powinny być też poddawane wychowanki powracające do placówki z miejsc, gdzie mogły doświadczyć złego traktowania, np. doprowadzane przez Policję (zalecenie nr 2). Z uzyskanych informacji wynika, że jeżeli nieletnia jest konwojowana przez Policję to nie jest badana przez lekarza po przyjęciu do placówki, ponieważ jest poddawana badaniu przed osadzeniem w PID, co uznawane jest za wystarczające. Nieletnia natomiast badana jest przez lekarza wyłącznie jeżeli jest dowieziona przez opiekunów prawnych. Ponadto w MOW nie zatrudniono pielęgniarki, co oznacza, że nie ma żadnego pracownika medycznego, który mógłby obejrzeć dziecko po przyjeździe i opisać fachowo obrażenia.

Krajowy Mechanizm stoi na stanowisku, że wychowanki powinny być badane przez lekarza bez względu na sposób dowiezienia do placówki. Podkreślenia wymaga fakt, że badanie lekarskie przy przyjęciu do miejsca detencji i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania, uważane jest za podstawową gwarancję prewencji tortur. Pozwala bowiem na ujawnienie obrażeń powstałych przed przybyciem do MOW, udokumentowanie śladów przemocy na potrzeby procesu karnego oraz podjęcie skutecznych działań w przypadku stwierdzenia torturowania. W opinii Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) obowiązkowemu badaniu lekarskiemu powinni zostać poddani wszyscy nieletni, także ci powracający do ośrodka, po ucieczce, w asyście Policji<sup>1</sup>. Lekarz

---

<sup>1</sup> European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 23 i 39; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 115.

powinien porozmawiać i przeprowadzić badanie każdego nieletniego tuż po jego przyjęciu do ośrodka pozbawienia wolności; poza wyjątkowymi okolicznościami rozmowa/badanie powinna być przeprowadzona w dniu przyjęcia. Jednakże osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która następnie składa sprawozdanie lekarzowi<sup>2</sup>.

Ponadto zgodnie z zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich, jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń (Reguła 62.5)<sup>3</sup>.

Mając zatem powyższe na uwadze, **zalecenie należy uznać za częściowo zrealizowane.**

W dalszej kolejności KMPT zalecił zapewnienie poufności badań medycznych; wszystkie badania powinny się odbywać poza zasięgiem wzroku i słuchu pracownika MOW, chyba że osoba wykonująca badanie podejmie inną decyzję (zalecenie nr 3). Z uzyskanych informacji wynika, że wraz z nieletnią do gabinetu wchodzi wychowawczyni. Obecność personelu ma miejsce także podczas badań ginekologicznych. Co prawda osoba taka jest za parawanem, ale wciąż w tym samym pomieszczeniu. Zauważenia wymaga fakt, że to lekarz każdorazowo powinien podejmować decyzję o obecności osoby trzeciej. Praktyka taka oprócz możliwego faktu naruszenia tajemnicy lekarskiej, godzi także w intymność badanych dziewcząt. Dodatkowo takie działanie może zniechęcać do dyskusji na temat obrażeń powstałych w wyniku tortur i złego traktowania, którego ofiarą może być nieletnia<sup>4</sup>. Zaznaczyć należy, że osoby przebywające w MOW nie zawsze chcą powiedzieć o swoich doświadczeniach pracownikom placówki. Może zdarzyć się tak, że większym zaufaniem zostanie obdarzona sobą z zewnątrz będąca jednocześnie profesjonalistą umiejacą zbadać dana osobę pod konkretnym kątem występowania obrażeń. Mając powyższe na uwadze KMPT **uznaje zalecenie za niezrealizowane.**

Krajowy Mechanizm zalecił również dokumentowanie obrażeń wychowanek za pomocą specjalnego formularza przewidzianego do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów (map ciała), który będzie przechowywany w aktach medycznych (zalecenie nr 4). Jak wynika z przeprowadzonych czynności w placówce nie praktykuje się używania wykresów ciała do

---

<sup>2</sup> Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 39.

<sup>3</sup> Zalecenia CM/Rec (2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich.

<sup>4</sup> Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 53 i 58.

oznakowania urazów. Stan fizyczny oraz psychiczny nieletniej, która przybywa do placówki odnotowywana jest w karcie przyjęcia do MOW. Odnotowywane są m.in. uczulenia, tatuaże, blizny po samookaleczeniach czy też dobry nastrój, płaczliwość. Biorąc powyższe pod uwagę **zalecenie należy uznać za niezrealizowane.**

Krajowy Mechanizm zalecił również wykonywanie dokumentacji fotograficznej obrażeń, która powinna być przechowywana w dokumentacji medycznej wychowanki (zalecenie nr 5). Ponieważ z poczynionych ustaleń wynika, że od ostatniej wizytacji żadna z wychowanek nie przybyła z widocznymi obrażeniami takich fotografii nie wykonywano. Z rozmów z dyskrecją placówki także nie wynikało bezpośrednio czy ewentualnie tak praktyka zostałaby wprowadzona. Uznać zatem należy, że **nie jest możliwa oceniona stopnia realizacji tego zalecenia.**

CPT rekomenduje, by dokumentacja z takiego badania zawierała: obiektywny i dokładny opis stanu pacjenta, w szczególności wszelkich urazów, wyniki dodatkowych badań, szczegółowe wnioski wynikające ze specjalistycznych konsultacji, proponowany sposób leczenia w przypadku ujawnienia urazów, a także wskazania do dalszej pracy z pacjentem. Wszelkie zauważone urazy należy nanieść na specjalny formularz przewidziany do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów, który będzie przechowywany w aktach medycznych. Pożądane byłoby fotografowanie ran, a zdjęcia powinny być dołączane do akt medycznych. CPT zaleca też zaprowadzenie specjalnego rejestru urazów, w którym należy odnotowywać wszystkie rodzaje obrażeń<sup>5</sup>.

#### **4.3 Prawo do informacji i mechanizm skargowy**

KMPT zalecił zadbanie o odpowiednią wiedzę wychowanek w zakresie mechanizmów skargowych, w tym zamieszczenie danych teleadresowych instytucji, do których wychowanki mogą zwrócić się w przypadku naruszenia ich praw (zalecenie nr 10). Z ustaleń Krajowego Mechanizmu wynika, że nigdzie na terenie placówki nie są zamieszczone informacji o takich instytucjach w postaci danych teleadresowych lub ulotek informacyjnych. Przed gabinetem dyrektora znajduje się jedynie spis telefonów alarmowych do Policji, Straży Pożarnej, Pogotowia Ratunkowego i Rzecznika Praw Dziecka. W trakcie rozmów nieletnie nie miały także wiedzy do kogo z zewnątrz mogłyby zwrócić się o ewentualną pomoc. KMPT **uznaje zatem zalecenie za niezrealizowane.**

---

<sup>5</sup> Zob. Dwudziesty Trzeci Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2013), § 71-84; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 22, 27, 50, 81; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 78.

Krajowy Mechanizm podczas poprzedniej wizyty zalecił również zapewnienie faktycznego, bezpiecznego i poufnego dostępu wychowanek do zewnętrznych mechanizmów skargowych w celu poinformowania instytucji zewnętrznych o ewentualnych represjach, poniesionych w związku z przekazanymi informacjami. Rozmowy telefoniczne w tym zakresie nie powinny być nadzorowane, listy zaś kontrolowane (zalecenie nr 11). Z ustaleń poczynionych podczas wizytacji wynika, że od ostatniej wizytacji żadna z wychowanek nie składała ani nie miała zamiaru złożyć skargi do jakichkolwiek instytucji zewnętrznych. Jednakże z racji tego, że nieletnie nie miały wiedzy o mechanizmach skargowych, nie było w placówce wyeksponowanych informacji na ten temat, a także ze względu na kontrolowanie rozmów i listów, **zalecenie należy uznać za niezrealizowane.**

Krajowy Mechanizm podczas ostatniej wizytacji wskazał na konieczność zamieszczenia zapisu o prawie do skargi i procedurze skargowej w Regulaminie zachowania wychowanek (zalecenie nr 12). KMPT zauważa, że Regulamin nie przewiduje procedury skargowej. Jest on bardzo ogólny i wskazuje jedynie, że wychowankowie mają prawo do przedstawiania dyrektorowi, wychowawcom, nauczycielom swoich problemów oraz uzyskiwania od nich pomocy, odpowiedzi i wyjaśnień. **Zalecenie należy zatem uznać za niezrealizowane.**

KMPT zalecił również zaprowadzenie rejestru skarg, w którym powinny być ewidencjonowane wszelkie skargi niezależnie od ich formy (ustne i pisemne) oraz autora (wychowanek, opiekun, inna osoba). Rejestr powinien mieć charakter poufny i być dostępny wyłącznie dla Dyrektora placówki ewentualnie wyznaczonego pracownika (zalecenie nr 13). Z ustaleń osób wizytujących wynika, że w placówce jest założony rejestr skarg, do którego dostęp ma dyrektor. W trakcie wizytacji nie była tam odnotowana żadna skarga. **Zalecenie należy zatem uznać za zrealizowane.**

Mając powyższe na uwadze w zakresie mechanizmów skargowych KMPT ponownie przypomina, iż wszystkie osoby, a w szczególności te przebywające w izolacji, niezależnie od typu miejsca pozbawienia wolności, mają prawo i do otrzymania zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych dla nich kwestiach: przysługujących im prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg. Dostęp do takich informacji zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy.

W swoim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreślił znaczenie dostępu do mechanizmu skargowego jako fundamentalnej gwarancji prewencji tortur we wszystkich miejscach

zatrzymań, w tym ośrodkach dla nieletnich<sup>6</sup>. W ocenie CPT efektywne mechanizmy skargowe mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań. Niezwykle ważne jest więc, aby w każdym miejscu pozbawienia wolności funkcjonował wewnętrzny mechanizm składania skarg. Oczywiście, skarżący powinni mieć możliwość bezpośredniego zwrócenia się do zewnętrznych organów. Wnoszone zarzuty powinny być z kolei rozpatrywane szybko i dokładnie zgodnie z jasną procedurą, która chroni daną osobę przed możliwym zastraszeniem lub represjami<sup>7</sup>.

Krajowy Mechanizm rekomendował również zapewnienie nieletnim dostępu do serwisów informacyjnych za pośrednictwem telewizji, prasy i radia. Wskazano także na konieczność szerszego zakresu zapewnienia podopiecznym dostęp do wartościowych filmów oraz uatrakcyjnienia sposobu spędzania wolnego czasu (np. poprzez gry planszowe, logiczne, krzyżówki) (zalecenie nr 17). Z ustaleń delegacji wynika, że nieletnie codziennie oglądają wieczorne wiadomości. Przed wystąpieniem pandemii Covid-19 nieletnie udawały się do biblioteki w celu zrobienia „prasówki” z różnych źródeł odnośnie najważniejszych wydarzeń. KMPT zachęca aby po ustaniu pandemii wrócić do tej aktywności. Ponadto jak ustaliła delegacja nieletnie mają dostęp do różnych książek, gier, a także filmów które wyświetlane są w świetlicy. W tym zakresie delegacja nie stwierdziła żadnych uchybień zatem **uznaje zalecenie za zrealizowane**.

#### **4.4 Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym**

W zakresie prawa nieletnich do kontaktu ze światem zewnętrznym KMPT wskazał na konieczność stosowania obowiązujących przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w zakresie ograniczeń kontaktów podopiecznych (w tym kontaktów telefonicznych). Za każdym razem, gdy kontakt nieletniego z osobami spoza placówki zostanie ograniczony, dyrektor powinien niezwłocznie zawiadomić nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, o powodach swojej decyzji (zalecenie nr 6). Zgodnie z ustaleniami wizytujących część nieletnich może porozumiewać się z osobami niebędącymi rodziną (np. z chłopakiem). Natomiast jak wynika z rozmowy z dyrektorem placówki zdarzają się indywidualne przypadki kiedy nie jest wyrażona zgoda na rozmowę z osobą spoza rodziny. Nie jest też w takich sytuacjach powiadamiany sąd rodzinny. Mając to na uwadze KMPT uznaje **zalecenie za niezrealizowane**.

---

<sup>6</sup> Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

<sup>7</sup> Tamże, § 68-91.

Jednocześnie podkreślenia wymaga fakt, że praktyka ta może w istotny sposób ograniczyć prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym wychowanki, a ponadto jest niezgodna z obowiązującym stanem prawnym. Na podstawie art. 66 § 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969) [dalej jako: u.p.n.] dyrektor ośrodka może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, ośrodka lub schroniska dla nieletnich **wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, ośrodka lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego.**

Ograniczenie dopuszczalne jest tylko w indywidualnych przypadkach, jeśli w odniesieniu do konkretnego nieletniego zachodzą przesłanki wymienione w art. 66 § 4 u.p.n. i musi przybrać formę indywidualnej decyzji dyrektora ośrodka.

Zgodnie z art. 66 § 5 u.p.n. **dyrektor ośrodka niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji.** Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

KMPT chciałby też przywołać w tym miejscu zalecenie sformułowane w Regułach Narodów Zjednoczonych dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (przyjęte na mocy rezolucji 45/113 Zgromadzenia Ogólnego, 14 grudnia 1990 roku; tzw. Reguły hawańskie), zgodnie z którym nieletnim należy zapewnić wszelkie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, ponieważ kontakt tego rodzaju jest integralnym elementem sprawiedliwego i humanitarnego traktowania oraz ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania nieletnich do powrotu na łono społeczeństwa (Reguła 59).

Podobnie kwestia ta ujęta jest w zaleceniach Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich, zgodnie z którymi nieletni będą mogli — za pośrednictwem listów, bez jakichkolwiek ograniczeń co do ich liczby, oraz tak często, jak będzie to możliwe, za pośrednictwem telefonu lub innych form komunikacji — kontaktować się z rodziną, innymi osobami i przedstawicielami organizacji zewnętrznych, a także będą mieli prawo do regularnych odwiedzin przez te osoby (Reguła 83). Dodatkowo personel instytucji powinien wspierać nieletnich w utrzymywaniu odpowiednich kontaktów ze światem zewnętrznym oraz powinien zapewnić im odpowiednie środki do realizacji tego celu (Reguła 85.1).

Warto również wskazać, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie D.L. p. Bułgarii<sup>8</sup> podkreślił, iż należy podjąć wszystkie możliwe kroki, by umożliwić nieletnim umieszczonym w instytucji utrzymywanie wystarczającego kontaktu ze światem zewnętrznym, jako że stanowi to

---

<sup>8</sup> Wyrok ETPC w sprawie D.L. p. Bułgarii z dnia z 19.05.2016 r. (skarga nr 7472/14 ).



integralną część ich prawa do traktowania z godnością i jest absolutnie kluczowe w przygotowaniu ich do powrotu do społeczeństwa. W tym samym stopniu ma to zastosowanie do wizyt, jak i korespondencji oraz rozmów telefonicznych.

KMPT zalecił wydłużenie czasu rozmów telefonicznych nieletnich i zwiększenie ich częstotliwości (zalecenie nr 7). Z relacji nieletnich wynika, że mogą one dzwonić z telefonu ośrodkowego codziennie przez czas 10 minut. Nie odebrano żadnych sygnałów mogących świadczyć o tym, że czas ten jest niewystarczający, KMPT uznaje zatem **zalecenie za zrealizowane**.

Krajowy Mechanizm wskazał podczas ostatniej wizytacji na konieczność zapewnienia poufności kontaktów podopiecznych z bliskimi, w tym kontaktów telefonicznych; wszelkie ograniczenia w tym względzie powinny być wprowadzane tylko w wyjątkowych, indywidualnych przypadkach, uzasadnionych określoną sytuacją (zalecenie nr 8). Z poczynionych ustaleń wynika, że rozmowy odbywają się w obecności wychowawcy. Delegacja była także świadkiem takiej rozmowy. Nieletnia siedziała z telefonem na korytarzu przy otwartych drzwiach do pokoju wychowawców. **Zalecenie zatem należy uznać za niezrealizowane.**

KMPT wskazał również na konieczność odstąpienia od zasady dokonywania kontroli i cenzury korespondencji wychowanek na rzecz indywidualnego podejścia (zalecenie nr 9). Jak wynika z ustaleń osób wizytujących korespondencja nieletnich podlega cenzurze. Jedna z wychowawczyń w placówce wyznaczona jest do przeprowadzenia tego typu działań. **Mając to na uwadze należy uznać zalecenie za niezrealizowane.**

KMPT dodatkowo przypomina, że kontrola korespondencji powinna być dokonywana tylko w indywidualnych przypadkach, na zasadach przewidzianych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich zgodnie z którą **korespondencja nieletniego z wyjątkiem korespondencji z organami państwowymi i samorządowymi, w szczególności z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych w drodze ustawy przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, może być kontrolowana przez dyrektora ośrodka, zakładu lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego, wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo ośrodka, zakładu lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego.**

W przypadku stwierdzenia treści niedozwolonych, stosownie do treści art. 66 § 3 u.p.n., należy zawiadomić sąd rodzinny oraz pouczyć nieletniego o prawie do złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa.

#### **4.5 Warunki bytowe**

KMPT zalecił umożliwienie wychowankom indywidualnego ozdabiania pokoi, w tym eksponowania zdjęć, obrazków i innych pamiątek (zalecenie nr 14). Z poczynionych ustaleń wynika, że nieletnie mogą ozdabiać swoje pokoje, ale tylko w ściśle wyznaczonych miejscach lub też na drewnianych obiciach ścian. Warunki materialne należy ogólnie ocenić jako dobre, jednak trochę surowe. Zdaniem Krajowego Mechanizmu można byłoby zwiększyć ilość miejsc na których można zawieszać zdjęcia, tak aby każda z wychowanek miała taką możliwość. Biorąc pod uwagę powyższe KMPT uznaje **zalecenie za częściowo zrealizowane**.

Krajowy Mechanizm zalecił dokonanie przeglądu sposobu żywienia wychowanek (zalecenie nr 15). Z ustaleń delegacji wynika, że wychowanki mają zapewnione 5 posiłków dziennie (śniadanie, II śniadanie, obiad, podwieczorek oraz kolację), a także możliwość przyrządzenia samodzielnie posiłku. Ponadto nieletnie mają całodobowe zapewnione napoje. W zakresie wyżywienia delegacja nie odebrała żadnych negatywnych sygnałów, uznaje zatem **zalecenie za zrealizowane**.

KMPT zalecił zapewnienie wychowankom stałego dostępu do ciepłej wody (zalecenie nr 16). Z ustaleń delegacji wynika, że dziewczynki podzielone są na trzy grupy kąpielowe tak, aby między grupami był odstęp potrzebny do zagrzania się wody. Delegacja nie odebrała w tej kwestii żadnych skarg. **Zalecenie zatem uznaje za zrealizowane**.

#### **4.6 Personel**

W zakresie dotyczącym personelu Krajowy Mechanizm zalecił zorganizowanie szkoleń z zakresu: międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka (w tym praw dziecka) i prewencji tortur, komunikacji interpersonalnej i sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i stosowania przymusu bezpośredniego (zalecenie nr 18), zapoznanie personelu placówki z Protokołem stambulskim i wykorzystywanie zawartych tam wskazówek w codziennej pracy (zalecenie nr 19) oraz zapewnienie personelowi regularnej superwizji (zalecenie nr 20).

Z udostępnionych KMPT informacji wynika, że personel posiada odpowiednie do wykonywanych zadań kwalifikacje i doświadczenie zawodowe. Jednakże jak wynika z dalszych ustaleń **żadne z wyżej wskazanych zaleceń nie zostało zrealizowane.**

Krajowy Mechanizm przypomina, że z uwagi jednak na specyfikę pracy w placówce, występowanie sytuacji trudnych w relacjach z nieletnimi oraz obciążenie psychiczne związane z wykonywaniem zawodu, zaleca, by zaoferować personelowi szkolenia i warsztaty z tematyki dotyczącej: międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka (w tym praw dziecka) i prewencji tortur, komunikacji interpersonalnej, sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i stosowania przymusu bezpośredniego

W ocenie KMPT korzystne byłoby również zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji, służących rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość jego pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Zgodnie z Regułą 85 Reguł hawańskich, personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem ,a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.

KMPT ponownie podkreśla, że odpowiednio dobrany i wykwalifikowany personel stanowi skuteczną gwarancję ochrony nieletnich przed niewłaściwym traktowaniem. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz codziennemu kontaktowi z nieletnimi ma możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. W przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń może także podjąć skuteczne środki zaradcze(np. poprzez udzielenie pomocy, wezwanie Policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń.). Dlatego ważne jest by był on odpowiednio dobrany, miał stworzoną możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, rozwoju zawodowego i wiedzy w zakresie identyfikowania symptomów świadczących o niewłaściwym traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: Dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien

być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków<sup>9</sup>. Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania sporów oraz stosowania strategii oraz technik słownego rozładowywania sytuacji<sup>10</sup>.

## **5. Dodatkowe ustalenia**

### **5.1 Monitoring wizyjny**

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Monitorowane są sypialnie wychowanek, jadalnia, świetlica, korytarze i sale lekcyjne.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku.

Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych.

Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania

---

<sup>9</sup> Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

<sup>10</sup> Raport z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 95.

ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich postuluje dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa.

Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego wynikać musi z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

## **5.2 Brak rozwiązań systemowych dotyczących sytuacji nieletnich w ciąży oraz nieletnich i ich dzieci po urodzeniu**

W ocenie KMPT istniejący stan prawny, który z uwagi na brak skutecznych rozwiązań systemowych dotyczących sytuacji nieletnich w ciąży oraz nieletnich i ich dzieci po urodzeniu, może prowadzić do rozdzielenia nieletniej matki i jej dziecka, stwarza znaczne ryzyko zaistnienia nieludzkiego traktowania młodych matek i wymaga pilnych zmian. Nieletnie matki przebywające w detencji powinny mieć możliwość stałego przebywania w placówce z potomkiem, budowania więzi emocjonalnych i rodzinnych, a nie jedynie realizowania pojedynczych spotkań z dzieckiem znajdującym się pod opieką innych osób. W sytuacji gdy postawa nieletniej matki nie będzie wskazywała na jej gotowość do sprawowania faktycznej pieczy nad dzieckiem, zgoda taka nie powinna przez sąd zostać wydana. Rozwiązania prawne powinny jednak stwarzać nieletniej matce możliwość podjęcia opieki nad własnym dzieckiem.

Niestety, pomimo systematycznego opisywania tego problemu w raportach rocznych KMPT począwszy od 2012 r., zgłaszania potrzeby jego rozwiązania w wystąpieniach generalnych adresowanych do resortu edukacji narodowej, sprawiedliwości, jak również zwracania uwagi na potrzebę stworzenia odpowiednich regulacji prawnych przy okazji opiniowania przez KMPT aktów prawnych, problem nie został rozwiązany.

Powyższy problem doskonale widoczny był w wizytowanej placówce w której przebywała ciężarna nieletnia, która posiadała jeszcze jedno dziecko poza placówką. Opiekę prawną nad nim przejęła jej matka – stworzyła rodzinę zastępczą. Z relacji personelu wynikało, iż nieletnia cierpiała z powodu rozłąki z dzieckiem.

### 5.3 Dyscyplinowanie

W toku wizytacji ustalono, że w placówce zdarza się (co prawda sporadycznie) stosowanie odpowiedzialności zbiorowej. KMPT podkreśla, że karanie podopiecznych za czyny, których nie popełnili, może wywoływać w nich poczucie niesprawiedliwości, upokorzenia i wrogości wobec innych, a także prowokować działania odwetowe wobec faktycznego sprawcy. Sprzyja to powstawaniu negatywnych postaw wychowawczych i przejawów drugiego życia. Utrudnia też budowanie w placówce pozytywnej atmosfery i braku akceptacji dla przemocy. Uzyskiwane dzięki takiej metodzie efekty dyscyplinarne nie mogą stanowić przesłanki jej stosowania.

Zgodnie z standardami międzynarodowymi zakazuje się kar zbiorowych, cielesnych, karania poprzez przetrzymywanie w ciemnym pomieszczeniu, a także wszelkich innych nieludzkich lub poniżających form karania<sup>11</sup>.

KMPT zaleca odstąpienie od stosowania wobec podopiecznych sankcji zbiorowych.

### 5.4 Brak dostępu do Skype i wideorozmów

Z ustaleń wizytujących wynika, że w placówce nie ma rozmów Skype i w trybie wideo w telefonie. Z relacji personelu wynika, że nieletnie nie rozmawiają w ten sposób, aby nie potęgować emocji związanych z oddaleniem od rodzin.

Zaznaczyć należy, że ze względu na pandemię koronawirusa odwiedziny są ograniczone. Zdaniem KMPT należałoby stworzyć alternatywę dla tej sytuacji.

Zgodnie ze standardami Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT): *Aktywne promowanie dobrego kontaktu ze światem zewnętrznym może być szczególnie korzystne dla nieletnich pozbawionych wolności, z których wielu ma problemy z zachowaniem związane z pozbawieniem emocji lub brakiem umiejętności społecznych. Należy uczynić wszystko, by zapewnić, że wszyscy osadzeni nieletni mają możliwość kontaktowania się ze swoimi rodzinami i innymi osobami od momentu przyjęcia do placówki detencyjnej. Pojęcie rodziny powinno być interpretowane w sposób liberalny, tak, aby obejmowało kontakty z osobami, z którymi nieletni nawiązał relacje porównywalne do rodzinnych, nawet jeśli związek ten nie został sformalizowany. Dla celów integracji społecznej nieletni powinni, jak dalece to możliwe, otrzymywać regularne przepustki (eskortowane lub samodzielne)*<sup>12</sup>.

---

<sup>11</sup> Zalecenia CM/Rec (2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich, Reguła 95.2.

<sup>12</sup> European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dwudziesty Czwarty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2015) 1, § 122.

CPT podkreśla także, że *zabranianie lub ograniczanie nieletnim kontaktu ze światem zewnętrznym nigdy nie powinno być stosowane, jako środek dyscyplinarny; chyba że przewinienie dyscyplinarne jest związane z takim kontaktem*<sup>13</sup>.

Mając powyższe na uwadze, KMPT zaleca podjęcie działań przez dyrekcję placówki, aby umożliwić nieletnim korzystanie ze Skype lub innych komunikatorów pozwalających na prowadzenie wideorozmów.

## **6. Zalecenia**

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Nr 4 w Augustowie:

1. Poddawanie wszystkich nowo przyjętych wychowanek badaniom lekarskim, także tych konwojowanych przez Policję,
2. Zapewnienie poufności badań medycznych; wszystkie badania powinny się odbywać poza zasięgiem wzroku i słuchu pracownika MOW, chyba że osoba wykonująca badanie podejmie inną decyzję,
3. Dokumentowanie obrażeń wychowanek za pomocą specjalnego formularza przewidzianego do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów (map ciała), który będzie przechowywany w aktach medycznych,
4. Wykonywanie dokumentacji fotograficznej obrażeń, która powinna być przechowywana w dokumentacji medycznej wychowanki,
5. Stosowanie obowiązujących przepisów ustawy w zakresie ograniczeń kontaktów podopiecznych (w tym kontaktów telefonicznych). Za każdym razem, gdy kontakt nieletniego z osobami spoza placówki zostanie ograniczony, dyrektor powinien niezwłocznie zawiadamić nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, o powodach swojej decyzji,
6. Zapewnienie poufności kontaktów podopiecznych z bliskimi, w tym kontaktów telefonicznych; wszelkie ograniczenia w tym względzie powinny być wprowadzane tylko w wyjątkowych, indywidualnych przypadkach, uzasadnionych określoną sytuacją,
7. Odstąpienie od zasady dokonywania kontroli i cenzury korespondencji wychowanek na rzecz indywidualnego podejścia. Kontrola korespondencji powinna być dokonywana tylko w indywidualnych przypadkach, na zasadach przewidzianych w ustawie o

---

<sup>13</sup> Tamże, § 127.

- postępowaniu w sprawach nieletnich. W przypadku stwierdzenia treści niedozwolonych, stosownie do treści art. 66 § 3 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, należy zawiadomić sąd rodzinny oraz pouczyć nieletniego o prawie do złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa;
8. Zadbanie o odpowiednią wiedzę wychowanek w zakresie mechanizmów skargowych, w tym zamieszczenie danych teleadresowych instytucji, do których wychowanki mogą zwrócić się w przypadku naruszenia ich praw,
  9. Zapewnienie faktycznego, bezpiecznego i poufnego dostępu wychowanek do zewnętrznych mechanizmów skargowych i możliwości poinformowania instytucji zewnętrznych o ewentualnych represjach, poniesionych w związku z przekazanymi informacjami. Rozmowy telefoniczne w tym zakresie nie powinny być nadzorowane, listy zaś kontrolowane,
  10. Zamieszczenie zapisu o prawie do skargi i procedurze skargowej w Regulaminie zachowania wychowanek,
  11. Odstąpienie od zbiorowego karania nieletnich,
  12. Zorganizowane wideorozmów dla nieletnich,
  13. Zwiększenie możliwości indywidualnego ozdabiania pokoi, w tym eksponowania zdjęć, obrazków i innych pamiątek,
  14. Zorganizowanie personelowi szkoleń z zakresu: międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka (w tym praw dziecka) i prewencji tortur, komunikacji interpersonalnej i sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i stosowania przymusu bezpośredniego,
  15. Zapoznanie personelu placówki z Protokołem stambulskim i wykorzystywanie zawartych tam wskazówek w codziennej pracy,
  16. Zapewnienie personelowi regularnej superwizji.

Opracowała: Klaudia Kamińska

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/